

NOUL TESTAMENT DIN BIBLIA „ANANIA” ÎN CONTEXTUL TRADIȚIEI BIBLICE ROMÂNEȘTI: PROBLEME DE TRADUCERE*

TOMA TRAIAN GANIA

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

gania.toma@yahoo.com

Abstract: This paper aims to reflect on Metropolitan Valeriu Anania’s 1993 translation of the New Testament in comparison with the other older Romanian biblical text versions, from the New Testament Version from Bălgrad (1648) up to the current synodical edition of the Bible (2008), focusing on translation issues. We suspect that the “Anania” version is not just a “diorthosis” or a “revised form”, as mentioned above. Therefore, we prefer to look more deeply at the “Anania” Bible version. Afterwards, his version is contextualized in the Romanian biblical tradition view in order to emphasize the need for a new biblical text form for our actual times. This paper aims to show the recognition of this edition, its translation principles, and methods. Furthermore, by exemplification, translation issues are exposed, in comparison with the ancient Greek original and other Romanian Bible variants, leaving the reader to analyze the “Anania” version objectively.

Keywords: Bartolomeu Anania, translation, diorthosis, sources, Bible.

Introducere

Primii traducători ai Sfintei Scripturi s-au preocupat îndeosebi de transpunerea mesajului în limba nouă, păstrând principiile stilistice și structurile gramaticale cât mai aproape de textul sursă. Ulterior, atenția se mută de la forma mesajului la grija pentru receptarea textului, așadar, se concentrează pe înțelegerea receptorului (Nida/ Taber 1982, 1). Cel care realizează munca de traducere nu se limitează doar la rezolvarea traductologică a unor cuvinte, ci are în vedere redarea înțelesului, stilului, expresivității și a etosului exprimat de autor prin text. În spațiul românesc, Sfânta Scriptură a constituit punctul de formare a limbii române și a culturii românești (Munteanu 2012, 1). De la o epocă la alta, românii s-au îngrijit să aducă textul Sfintei Scripturi cât mai aproape de înțelegerea poporului. Pionierii limbii române au fost cărturari vestiți, episcopi și teologi de înaltă pregătire, care s-au ostenit pentru a reda cuvântul dumnezeiesc revelat al Scripturii în limba poporului român: Mitropolitul Simeon Ștefan, frații Șerban și Radu Greceanu, Episcopul

* *The New Testament of the „Anania” Bible version in the context of the Romanian biblical tradition: translation problems.*

Filotei al Buzăului, Sfântul Andrei Șaguna, Nicodim Munteanu viitorul patriarh, scriitorul Gala Galaction, profesorul Vasile Radu și mai aproape de noi, Mitropolitul Bartolomeu Valeriu Anania.

Biblia se traduce în limba unui popor o singură dată, afirma Sfântul Andrei Șaguna în prefața Sfintei Scripturi a *Bibliei de la Sibiu*: „dacă s-a învins piedica cea mare a traducerii credincioase și înțelese și dacă poporul a primit limba, așa zicând în însăși ființa sa, atunci următorii n-au de a face alta, ci numai a o reînnoi și îndrepta, așa cum o ar fi reînnoit și îndreptat traducătorul cel dintâi al Bibliei, de ar fi trăit până în vremile lor”. Acțiunea ce se cere de la un timp la altul este de reînnoire și de îndreptare a textului, deoarece limba română se dezvoltă continuu, existând o curgere firească a evoluției limbii și totodată o dezvoltare lingvistică. Șaguna afirmă că „limba Bibliei nu este făcută, ci luată chiar din gura poporului; și așa traducătorul nu este decât un răsunset nu numai al limbii, ci și al simțirii și peste tot al chipului, al cugetării poporului” (B 2018, 5). Deci, traducătorul, prin lucrarea sa, întrupează epoca, limba poporului, pretențiile lingvistice moderne și, pe lângă aceasta, revizuieste problemele de înțelegere sau confuzie asupra textului. Prin toate acestea Sfântul Andrei Șaguna voiește să ne spună că doar un om bine înzestrat de Dumnezeu poate realiza această muncă de revizuire și înnoire a Sfintei Scripturi: este nevoie de un om de litere și de un bun teolog. Pentru timpul nostru (pentru poporul român), cel care îi împacă pe cei doi într-unul singur este Mitropolitul Bartolomeu Anania. Când a început munca monumentală de revizuire și înnoire a Sfintei Scripturi, a avut conștiința că doi oameni lucrează la un proiect imens: „Cei doi au înțeles încă de la început că o asemenea treabă nu se poate decât în smerenie și în continuă rugăciune spre ajutorul Duhului Sfânt” (Bartolomeu 2001, 97).

În anul 1982 Mitropolitul Bartolomeu se retrage la Mănăstirea Văratec, iar în anul 1990 începe propriu-zis munca de traducere a Sfintei Scripturi în atelierul său biblic. Prima consemnare în *Caietele de lucru*¹ ale Înaltpreasfinției Sale începe cu data de 23 decembrie 1990. Deci, aproape de Nașterea Domnului, se naște și prima traducere a primului verset din „Genealogia și nașterea lui Iisus Hristos” din Evanghelia după Matei.

1. De ce avem nevoie de o nouă variantă a Sfintei Scripturi?

Mitropolitul Bartolomeu în multe rânduri a arătat de ce și-a asumat acest proiect. În *Cuvântul lămuritor asupra Sfintei Scripturi* se afirmă că prima rațiune a unei noi variante a Bibliei este cerută de evoluția limbii naționale, mai apoi de posibilitățile actuale ale

¹ Editarea caietelor de lucru s-a realizat de către pr. Călin Florea. Acesta a cerut de la Înaltul Bartolomeu manuscrisul pentru a-l dăruii celor dornici de a se aventura „pe întinsurile adânci ale cuvintelor Scripturii” (Bartolomeu Valeriu Anania, *Atelier biblic: caiete de lucru*, ediție inițiată și îngrijită de preotul Călin Florea, Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 2003).

filologilor bibliști de a alcătui „ediții critice cât mai bune și mai utile [...] spre folosul și desfătarea cititorilor” (B 2001, 12). Un alt argument, un fapt deplâns de mitropolit, a fost marea ruptură ce s-a produs în tradiția biblică românească în secolul al XX-lea, prin proiectul traductologic al Bibliei după textul masoretic realizat de scriitorul Gala Galaction, profesorul Vasile Radu și Nicodim Munteanu, viitorul Patriarh. Motivația a fost una de natură polemică, pentru a combate sectele neoprotestante mai ușor, deoarece se argumenta că ortodocșii trebuie să aibă textul folosit de secte. Retorsiunea era principiul pe care Gala Galaction voia să-l exprime și acesta a fost foarte ușor de acceptat sau trecut cu vederea, afirmă Bartolomeu Anania. Acesta este motivul pentru care versiunile actuale ale Vechiului Testament sunt după varianta din 1936 cu mici modificări sau revizuiți. După opt decenii, Bartolomeu redă românilor o nouă variantă a Bibliei după Septuaginta. Un alt argument ce l-a condus să traducă Biblia, mărturisit într-o predică la *Duminica a XXII-a după Rusalii*, a constat în rugămintea și cererea mai multor prieteni care fac parte din poporul și clerul Bisericii, unul dintre aceștia fiind arhiepiscopul Teofil Hereneanu al Clujului, bun cunoscător și talmaci al Bibliei.

Noul Testament pe care dorim să-l analizăm în studiul nostru a fost publicat în anul 1993 la Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române cu binecuvântarea Preafericitului Teoctist. În *Prefață*, se laudă munca Înalțului Bartolomeu pentru realizarea ediției, cu promisiunea și nădejdea ca varianta finală a Bibliei să devină cu adevărat o ediție a Sântului Sinod (NT 1993, 6). În 2001 Înalțului Bartolomeu finalizează marele proiect și îl prezintă în Ședința Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, iar sinodalii decid ca această Sfântă Scriptură să fie „Ediția jubiliară a Sfântului Sinod”, marcând trecerea la mileniul al III-lea al erei creștine. Deci, pe linia edițiilor sinodale, se merge după varianta Bibliei de la 1936, cu adăugiri și schimbări. Acesta putea să fie momentul în care Biserica revenea la tradiția biblică românească după Septuaginta. În Biblia Anania, apărută la împlinirea a 100 de ani de la Marea Unire (1918-2018), apar introducerile la cărțile Sfintei Scripturi prin care cititorul este pus în fața unei imagini cu date clare (autor, destinat, cuprinsul cărții, ideea centrală etc.) despre cartea citită, oferindu-i-se fie explicații cu privire la unele probleme de traducere și sensuri de cuvinte, fie anumite lămuriri teologice, dogmatice, filologice, istorice și geografice. Tindem să credem că Înalțul Bartolomeu a gândit elaborarea unei ediții critice a Sfintei Scripturi în limba română.

2. Receptarea Bibliei Anania

După apariția ediției *Biblia Anania* (B 2001), reacțiile au fost împărțite: avem opțiuni de apreciere și unele opinii rezervate sau negative. În anul 2001, teologii bibliști s-au pronunțat față de lucrarea Înalțului Bartolomeu. Părintele profesor Ioan Chirilă a omagiat Biblia Anania, a scris în anul 2001 un articol despre „Arhiepiscopul

Bartolomeu, un om cuprins prin tâlcuire în dulceața și lumina Revelației”, în care se apleacă în special asupra Vechiului Testament. Apreciază că Înaltul Bartolomeu folosește „narațiunea și liricul, ambele fiind specifice gândirii și exprimării de multe ori criptice, iudaice” și, totodată reliefează atenția deosebită asupra textului, folosirea majusculilor la pronume și constată cu satisfacție că „stadiul traducerilor anterioare este depășit” (Chirilă 2001, 112). Asemenea și părintele profesor Nicolae Neaga realizează un cuvânt despre *Cartea Profetului Ieremia* (Neaga 2001, 103). Părintele profesor Vasile Mihoc alcătuiește un studiu ce vizează Vechiul Testament, afirmând că „Nimeni nu se îndoiește că Versiunea Bartolomeu Valeriu Anania a Sfintei Scripturi este nu numai încununarea operei neasemuite a poetului, scriitorului, teologului [...] ci și un eveniment major în viața Bisericii noastre. O nouă traducere a Bibliei [...] un eveniment făcut să întrecă cele mai bune așteptări” (Mihoc 2001, 103).

Cu privire la *Noul Testament*, părintele profesor Stelian Tofană realizează un studiu intitulat *Ierarhul Bartolomeu Valeriu Anania – biblist* (Tofană 2001, 121-129) desfășurat în trei cadrane: isagogic, exegetic și exegetic-dogmatic. Un alt studiu este realizat de către Aurelia Bălan-Mihailovici, ce își propune o analiză a traducerii lui Bartolomeu în comparație cu *Noul Testament de la Bălgrad*, *Biblia de la București* și *Biblia sinodală 1991* (Bălan-Mihailovici 1995). Un alt profesor, Lucian Vasile Bîgiu, într-un studiu intitulat *Diortosirea Sfintei Scripturi de către Î.P.S. Bartolomeu Anania* (Bîgiu, 2010), se apleacă asupra Vechiului Testament și pune într-o lumină defavorabilă Noul Testament în comparație cu cel din urmă. Argumentele lui sunt formulate astfel: „Noul Testament, în comparație cu Vechiul Testament, este de o amplitudine poetică sensibil inferioară”, apoi „traducerea Noului Testament nu este nici pe departe la fel de spectaculoasă, sub raport estetic și al limbii literare, ca cea a Vechiului Testament”, și „privind comparativ tâlmăcirea Noului Testament de către Bartolomeu Valeriu Anania cu versiunile edițiilor anterioare, se constată că literalitatea expresă și explicită impune o cenzură drastică oricăror reformulări consistente ale paragrafelor biblice, astfel încât diferențele „vizibile” sunt minime”. Autorul nu indică ce exemple a găsit prin care cititorul să decidă dacă avem de a face cu diferențe vizibile sau minime, în schimb, ne prezintă introducerile realizate de Bartolomeu la cărțile Noului Testament. Din partea filologilor români, profesorul Eugen Munteanu (2012, 28) afirmă că „un loc special în cadrul filierei tradiționale a receptării în limba română a Sfintei Scripturi îl ocupă Biblia Anania”, fiind o „nouă versiune, și din punct de vedere stilistic”, cu un text apropiat de limba vorbită.

3. Principii și metode de traductologie

Înaltul Bartolomeu vede munca de traducere precum un „urcuș foarte anevoios, pe un teren foarte variat și accidentat, de la poala verde a muntelui până la prăpăstiile

stâncoase de sub streșina norului” (Bartolomeu 2001, 91). Traducerea presupune șovăieli, poticniri, ocolșuri, căderi și ridicări, clipe de deznădejde, stavile ce par de netrecut, lunecușuri înapoi, căderi și ridicări. Prin prisma Înaltpreasfinției Sale, se pot distinge două tipuri de traduceri ale Sfintei Scripturi: una științifică și una neștiințifică. Prima (științifică) are în vedere traducerea corectă a textului sacru, doar atât, fără anumite concepte prestabilite, indicând faptul că textul sacru naște doctrina, așadar, se pornește de la textul tradus și pe baza acestuia se formulează doctrina, pentru că textul este adevărul revelat. Cea de-a doua (neștiințifică) pornește de la doctrina ce ghidează traducerea textului; acesta se corupe după învățătura celui care traduce (Bartolomeu 2001, 94).

Un alt aspect pentru o traducere bună a textului în limba nouă este stăpânirea în profunzime a limbii în care se traduce și, totodată, se impune o bună cunoaștere a culturii, a obiceiurilor și tradițiilor poporului. Bartolomeu Anania mărturisește că a exersat 60 de ani limba română în câteva genuri. Limba română nu este simplă, ci are un vocabular complex și fascinant, cu un univers semantic impresionant. Bartolomeu ne dă un cuplu sinonimic cu care s-a confruntat de multe ori: „vreme” - „timp”, din slavonescul „vreme” derivă „vremi” (temporal) și „vremuri” (modal), ca și verbul „a vremui”, cu „vremuială”, la care se adaugă „vremelnic” și „vremelnicie”, flexiuni și nuanțe pe care latinescul „timp” nu le oferă (Bartolomeu 2001, 94).

Se impune delimitarea între actul de traducere și actul literar. Mitropolitul Bartolomeu afirmă că literatul e interesat de „adevărurile și frumusețile artistice ale limbii”, pe când traducătorul sau revizuitorul biblic trebuie să se îngrijească și să judece bine cuvântul folosit pentru că devine act normativ de credință. Vede o mare răspundere în fața lui Dumnezeu și a oamenilor. Unii teologi afirmă că *Biblia Anania* este o traducere literară, fapt pe care îl vom reprobă prin concluziile de după analiza comparată a textului biblic tradus. De altfel, Bartolomeu afirmă: „Nu știu cât de «principală» este această înfăptuire, dar un lucru îl știu sigur și îl mărturisesc: de când am început să lucrez asupra Sfintelor Scripturi, «opera» mea literară a încetat să mă mai intereseze. Tot ce am scris și tot ceea ce mai plănuisem să scriu mi se pare lipsit de importanță. Mă uit îndărăt, la truda literară a celor 60 de ani, la toate iluziile și vanitățile care i-au fost, în același timp, și tot atâtea stimulente, și-mi spun că poate tocmai de aceea mi-a hărăzit Dumnezeu aceste decenii, ca să mă exersez în limba literară a tuturor genurilor biblice, de la eseu până la poezie.”

Mai departe, Anania afirmă că o traducere a Sfintei Scripturi nu trebuie să fie nici ortodoxă, nici catolică, nici protestantă și nici de vreo altă nuanță confesională. Traducerea e traducere (firește că a unui *textus receptus*), bună sau rea, reușită sau nereușită, primară sau intermediară, cu mai multe sau mai puține virtuți. În opinia Sa, traducerea Bibliei nu se întâmplă o dată și nu este definitivă, ci întotdeauna e deschisă îmbunătățirilor pe măsură ce limba se dezvoltă și apar noi ediții ale textelor originale (Bartolomeu 2001, 96). Traducerea nu trebuie să caute o viziune personală, cum s-a întâmplat cu versiunea lui Cornilescu, care a început să traducă Biblia ca

ortodox, dar a reluat-o, continuând-o și sfârșind-o, ca neoprotestant. Toate principiile și rigurile de traducere sunt sintetizate de Înalțul Bartolomeu astfel: „Cel care traduce Biblia trebuie să-și asume libertatea lui Dumnezeu care a insuflat-o” (Bartolomeu 2001, 96).

Versiunea lui Bartolomeu Anania a Sfintei Scripturi este realizată prin *diortosire*. Termenul provine din limba greacă veche διορθώω și se traduce prin „îndreptarea textului”, „revizuire” sau „corectare”. Filologii definesc acest proces ca „operație legitimă, necesară și binevenită de adaptare lentă și prudentă, la dinamica evolutivă a limbii naționale, a textelor de cult propriu-zise, operație supravegheată cu atenție de Biserică” (Munteanu 2018).

Metoda folosită nu este nicicum de nouitate. Fericitul Ieronim, în *Prefața Bibliiei Sacra Vulgata*, referindu-se la *Noul Testament*, explică limpede că această metodă îl obligă pe traducător să se așeze „ca un judecător peste toate variantele Scripturilor răspândite pe tot pământul, să le deosebească și să stabilească care sunt cele care concordă cu originalul grecesc” (Biblia Sacra Vulgata 2015, 21). Traducătorul trebuie să schimbe limba veche, să adauge, să corecteze textele vechi, de aceea este judecat de mulți. Fericitul Ieronim menționează că la munca sa asupra celor patru evanghelii se impune „revizuire prin confruntare cu codicele grecești, dar cu cele vechi” (Biblia Sacra Vulgata 2015, 23). Mai mult, afirmă că nu trebuie să se deosebească cu mult, ci să se corecteze locurile unde se schimbă sensul și să îngăduim ca toate „celelalte să rămână așa cum fuseseră” (Biblia Sacra Vulgata 2015, 23). Prin aceste cuvinte, putem să-l asemănăm pe Bartolomeu Anania cu marele Ieronim. Cunoaștem că *Biblia Sacra Vulgata* nu este o simplă îndreptare a textului, ci avem o traducere în latină a textului sacru. După studierea *Caietelor de lucru* ale Înalțului Bartolomeu, afirmăm că nu s-a realizat doar o simplă îndreptare a textului biblic, ci s-a înfăptuit o muncă de traducere cu dicționarul în față și analiză comparativă a variantelor de text scripturistic. În *Caietele de lucru*, Înalțul Bartolomeu analizează fiecare verset, explică cuvintele grecești, calculează înțelesul rezultat în conformitate cu textul grecesc și în legătură cu variantele românești vechi în mare parte, dar și variantele englezești și franțuzești. Are o mare grijă față de cuvintele și expresiile uzuale din limba română; uneori, dorește să le folosească pentru că exprimă deplin înțelesul textual și alteori refuză să folosească unele cuvinte înrădăcinate în epoca sa ce au un înțeles sau o istorie nefericită.

4. Analiză și probleme de traducere

Înalțul Bartolomeu, la începutul Noului Testament, numește variantele Sfintei Scripturi pe care le folosește în atelierul său biblic: 1) variante românești: Biblia de la 1688 (B 1688), Biblia de la 1914 (B 1914), Biblia de la 1936, traducere de Nicodim Munteanu, Gala Galaction și Vasile Radu (B 1936), Noul Testament din 1937, revizuit de prof. Teodor M. Popescu (NT 1937), Biblia de la 1938, tradusă de

Gala Galaction și Vasile Radu (B 1938), Biblia de la 1940, revizuită de Nicodim Munteanu (B 1940), Noul Testament de la 1979, revizuit de Constantin Cornițescu, Ioan Mircea, Nicodim Petrescu, Dumitru Radu (NT 1979 C), Noul Testament de la 1979, ediție revizuită de pr. prof. C. Cornițescu, pr. Ioan Mircea, pr. prof. Nicolae Petrescu și pr. prof. Dumitru Radu, revizuit de pr. Dumitru Fecioru (NT 1979 F), Noul Testament de la 1983, revizuit de Cornițescu, Mircea, Petrescu, Radu (NT 1983); 2) variante în alte limbi: : The Greek New Testament, 1975, critical edition by Kurt Aland, Matthew Black, Carlo M. Martini, Bruce M. Metzger and Allen Wikgren, UBS, 1975 (GNT 1975), The Holy Bible 1977 - King James Authorised Version, Oxford University Press (BKJ), Oxford Annotated Bible 1977, revised Standard Version Oxford University Press (RSV), Good News Bible -Today's English Version, New York, 1978 (TEV), La Bible de Jerusalem, Cerf, Paris, 1973 (BJ), Traduction oecuménique de la Bible, TOB, Cerf, Paris, 1979 (BE), La Bible traduction par Emile Osty avec la collaboration de Joseph Trinquet, Paris, 1973 (BO); 3) concordanțe, sinopse, antologii: „Concordance de la Bible. Nouveau Testament”, Bardsy ș. a., Cerf, 1970, „A Textual Commentary of the Greek New Testament”, by Bruce M. Metzger, UBS, London, NY, 1975, „Synopsis Quattuor Evangeliorum”, Kurt Aland, Stuttgart, 1978, „The New Compact Topical Bible”, by Gary Wharton, Grand Rapids, Mich., 1972, Bible Index, Bratcher & Thompson, UBS, 1970, „Old Testament Quotations in the New Testament” by Robert G. Bratcher, UBS, 1961. În studiul nostru, vom urmări contextul tradiției biblice românești, de aceea, am ales să folosim mai multe variante ale Sfintei Scripturi pentru a întregi câmpul de cercetare până la traducerea realizată de Bartolomeu Anania, dar și ulterioarele forme de text biblic, pentru a observa schimbările de la o epocă la alta: Noul Testament de la Bălgrad 1648 (NTB 1964), Biblia Vulgata Blaj 1761 (BVB 1761), Biblia de la Blaj 1795 (BB 1795), Noul Testament 1951 (NT 1951), Biblia de la 1968 (B 1968), Biblia sau Sfânta 1982 (B 1982), Biblia sau Sfânta Scriptură 1988 (B1988), Biblia sau Sfânta Scriptură 2008 (B 2008).

Pentru a arăta concret cititorului fidelitatea față de textul grecesc, racordarea la tradiția veche românească de traducere a textului biblic, armonizarea înțelesului în conformitate cu textul sursă, claritatea și coerența, exprimarea profund teologică a înțelesului, calcularea spectrului polisemantic de cuvinte, construcția cursivă și fluidă a textului, dorim să reproducem câteva exemple, pe care le vom comenta.

Mat. 1:19 Ἰωσήφ δὲ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, δίκαιος ὢν καὶ μὴ θέλων αὐτὴν δειγματίσαι, ἐβουλήθη λάθρα ἀπολῦσαι αὐτήν.²

² Am folosit mai multe surse grecești ale *Noului Testament* pentru a putea observa diferențe textuale: *Novum Testamentum Graece*, ed. XXVII Nestle-Aland, Deutsche Bibelgesellschaft; *Greek New Testament*, edited by Eberhard Nestle, British and Foreign Bible Society, 1904; *The Greek New Testament 1975 critical edition* by Kurt Aland, Matthew Black, Carlo

B 1938: Iosif, *bărbatul* ei, fiind om drept și nevrând s'o vădească, și-a pus în minte s'o lase în ascuns.

B 1688: Iară Iosif, *bărbatul* ei, fiind drept și nevrând să o vădească pre ea, vru să o lase pre ascuns.

BVB 1761: Iară Iosif, *bărbatul* ei, drept fiind și nevrând a o vădi, au vrut într-ascuns a o lăsa.

BB 1795: Iară Iosif, *bărbatul* ei, fiind drept și nevrând să o vădească prea ea, au vrut pe ascuns.

B 1914: Iar Iosif, *bărbatul* ei, drept fiind și nevrând s'o vădească pre ea, a vrut pre ascuns s'o lase.

B 1938: Iosif, *bărbatul* ei, fiind om drept și nevrând s'o vădească, și-a pus în minte s'o lase în ascuns.

B 1944: Dar *bărbatul* ei, Iosif, fiind drept și envoind să o vădească, a vrut să o lase pe ascuns.

NT 1951: Iosif, *bărbatul* ei, fiind om drept și nevrând s'o vădească, și-a pus în minte s'o lase în ascuns.

B 1968: Iosif, *logodnicul* ei, fiind om drept și nevrând s'o vădească, și-a pus în minte s'o lase în ascuns.

B 1975: Iosif, *logodnicul* ei, drept fiind și nevrând s-o vădească, a voit s-o lase în ascuns.

B 1982: Iosif, *logodnicul* ei, drept fiind și nevrând s-o vădească, a voit s-o lase în ascuns.

B 1988: Iosif, *logodnicul* ei, drept fiind și nevrând s-o vădească, a voit s-o lase în ascuns.

B 2008: Iosif, *logodnicul* ei, drept fiind și nevrând s-o vădească, a voit s-o lase în ascuns.

NT 1993: Iar Iosif, *bărbatul* ei, drept fiind și nevrând s'o dea el în vileag, a vrut s'o lase pe ascuns.

Substantivul ὁ ἀνὴρ în tradiția traductologică veche românească se traduce prin *bărbat*, iar nu prin *logodnic*. Observăm o schimbare a traducerii în B 1968 ce se transmite în toate edițiile de până la noi. În *Cuvântul către cititori* din B 1968, se afirmă că această variantă a fost actualizată din punctul de vedere al limbii și corectată gramatical. Biblia Anania ne oferă o traducere fidelă a textului grecesc și, totodată, respectă tradiția traductologică românească a *Evangheliei după Matei*, cap. 1: 16, 19. Aceste versete au provocat o lungă dezbateră teologică ce privește căsătoria dintre Bătrânul Iosif și Fecioara Maria. Iosif este soț legal al Mariei, deoarece logodna în tradiția iudaică reprezenta un legământ ce dăruia bărbatului obligația de reprezentare a soției în fața societății și a autorităților; de aceea, era numită „femeia bărbatului” după logodnă. Mai mult, prin cuvântul rostit de înger se arată din nou legătura dintre Maria și Iosif (Μαρίαν τῆν γυναικὰ σου), iar un argument de

Am folosit: M. Martini, Bruce M. Metzger and Allen Wirgren, UBS, 1975; și platforma electronică biblică: <https://biblehub.com/>.

legitimare a căsătoriei în tradiția iudaică afirmă că tatăl legal pune numele copilului: „ea va naște Fiul și tu Îi vei pune nume” (Mat. 1:21)³. Același caz explică formele *muierea/femeia* din toate variantele vechi ale textului biblic și schimbarea formei cu B 1968 prin *logodnica*.

Mat. 1:25 καὶ οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτὴν ἕως οὗ ἔτεκεν υἱόν· καὶ ἐκάλεσεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν

B 1688: și nu o cunoscut pre ea *până unde* au născut pre fiul ei cel născut dentîiu și chemă nume lui Iisus.

BVB 1761: și nu o cunoștea *până când* au născut pre fiul său cel întâiu născut și au chemat numele lui Iisus.

BB 1795/ B 1914/ B1938: și nu o au cunoscut prea ea până ce au născut pre Fiul său, Cel Întâiu-Născut, și au chemat numele Lui Iisus.

NT 1951/ B 1968/ B 1979/ B1982/ B1988/ B 2008: Și fără să fi cunoscut-o pe ea a născut pe Fiul său cel întâi născut a chemat numele lui Iisus.

NT 1993: Și nu a cunoscut-o *până ce* ea L-a născut pe Fiul ei h. Și I-au pus Acestuia numele Iisus.

Traducerea versetului de-a lungul timpului a suferit modificări din pricina doctrinei. Neoprotestanții folosesc acest verset pentru a nega fecioria Maicii Domnului, voind să arate că după căsătorie Iisus a mai avut frați trupești, deci se periclitează învățătura despre fecorie folosind o traducere nuanțată. Bartolomeu Anania rămâne fidel textului grecesc (asemenea și variantele NTB 1648, B1688, BVB 1761, BB 1795, B 1914, B 1938) și nu face abstracție de adverbul prepozițional ἕως precum variantele NT 1951, B 1868, NT 1979, B 1982, B 1988, B 2008. În legătură cu acest verset, Bartolomeu arată foarte clar printr-o notă de subsol că în acest loc nu se explică în mod clar pururea-fecioria și nici nu este infirmată, pe când în alte locuri din Evanghelia avem locuri foarte clare și explicite. În mod cert, ἕως se traduce prin „până”, „până ce”, „până când”, și implică ideea de continuitate. Verbul οὐκ ἐγίνωσκεν se traduce prin „nu a cunoscut-o”, redat în limbile moderne prin perfect compus, iar în original printr-un imperfect durabil, exprimând o acțiune care nu se termină, fără capăt. În acest sens, în *Sfânta Scriptură* găsim ocurențe ale lui ἕως ce întăresc afirmațiile noastre⁴.

În tot cazul, Înaltul Bartolomeu are o mare grijă față de locurile din Biblie ce exprimă doctrina teologică despre fecioria Maicii Domnului. Doar în varianta Sa

³ În traducerea românești vechi se folosește: „vei chema numele Lui?”. Bartolomeu, în *Caietele de lucru*, notează două sensuri: unul de invocare a unui nume și altul de numire. Sensul propriu al textului grecesc este ‘a pune un nume’.

⁴ „Și Micol, fiica lui Saul, n-a avut copii până în ziua morții ei” 2 Reg. 6:23; „Zis-a Domnul Domnului Meu: Șezi de-a dreapta Mea, până ce voi pune pe vrăjmașii Tăi așternut picioarelor Tale!” Ps 109:1; „Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârșitul veacului. Amin.” Mat. 28:20.

găsim o exprimare clară despre nașterea Domnului și despre fecioria Mariei: „Dar nașterea lui Iisus Hristos, astfel a fost: Fiind Maria, mama Sa, logodită cu Iosif, mai înainte de a fi ei laolaltă ea s'a aflat pe sine având în pântece de la Duhul Sfânt”. Nu folosește opțiunea de traducere a înaintașilor săi: „fără să fi fost ei înainte împreună”, ci optează să traducă verbul συνελθῆν prin „laolaltă”, evitând termenul „împreună” ce trimite la „a se împreuna”. În alte locuri din Noul Testament, termenul grecesc este tradus în mod literal pentru a arăta locul de împreună locuire (Mat. 2:11; Luc. 2:5). În versetele de la Luc. 2:7 și Mat. 1:25 se utilizează formula de „Întâi Născut”, precum în variantele NTB 1648, B1688, B 1914, B 1938, B 1940, B 1943, iar variantele B 1975, B 1979, B 1983, NT 1987 folosesc „Unul-Născut”. Bartolomeu în caietele sale de lucru notează că această formă din urmă este un „fals”, iar în paranteză motivează teama față de sectanți. Termenul grecesc τὸν πρωτότοκος este tradus de către varianta Anania prin „Întâi Născut”, pentru a sublinia dogma despre pururea fecioriaa Maicii Domului, adică faptul că Maria nu a avut alți fii după nașterea lui Iisus.

Matei 5:27 Ἡκούσατε ὅτι ἐρρέθη Οὐ μοιχεύσεις

NTB 1648/ BVB 1761/ BB 1795: Auzit-ați că fu zis celor dentii: Nu *curvi*.

B 1688/ B 1914/ B 1938/ NT 1951: Auzit-ați că s-au zis celor dentiiu: „Să nu *precurviți*”.

B 1968/ B 1975/ B 1983/ B1988/ B 2008: Ați auzit că s-a zis celor de demult să nu săvârșești *adulter*.

NT 1993: Ați auzit că s'a spus celor de demult: Să nu te desfrânezi.

În cazul de față, avem mai multe forme, dar toate trebuie să se raporteze la formula din Ieșirea 20:14, care spune: „Să nu fii desfrânat”. Adulterul presupune o relație în afara căsătoriei, iar desfrânarea nu este legată de un act conjugal. Termenul grecesc μοιχεύσεις stă la baza versetului din Mat. 5:27, care a fost tradus în diferite forme. Nu găsim în edițiile grecești termenul πορνείος ce se traduce prin „desfrânare” sau „curvie”. Înalțul Bartolomeu, în textul Ieșirii, rezolvă această neînțelegere și adaugă o notă de subsol explicativă ce afirmă noțiunea de adulter.

Mat. 6:4 ὅπως ἡ σου ἡ ἐλεημοσύνη ἐν τῷ κρυπτῷ· καὶ ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ αὐτὸς ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερωῷ.

BVB 1761/ B 1938/ NT 1951/ B 1968, B1982/ B 1988/ B 1991/ B 2008: Ca milostenia ta să fie într-ascuns și Tatăl tău, Care vede în ascuns, *îți va răsplăti fie*.

NTB 1648/ B 1688/ BB 1795/ B 1914/ B 1975, NT1993: Pentru ca milostenia ta să fie într-ascuns; și Tatăl tău, Care vede întru ascuns, *îți va răsplăti la arătare*.

Avem două planuri de traducere și două premise pe care dorim să le discutăm. Se poate să avem o variantă de traducere interpretativă teologic ce ar arăta modul în care Dumnezeu îi răsplătește pe cei milostivi: fie răsplata față de cel milostiv nu se întâmplă oricum, ci la vedere (φανερὸς – adjectiv ce arată o manifestare vizibilă și

clară); fie Dumnezeu va restabili răsplata în viața credinciosului într-un moment oarecare (ἀποδώσει σοι— verb ce înseamnă ‘a da înapoi’, ‘a întoarce’ sau ‘a restabili’). O altă interpretare ce poate explica diferențele de text ne trimite cu gândul la diferențele de text ale edițiilor critice grecești. Variantele de text novotestamentare ce explică limpede răsplata la vedere (τῷ φανερωῖ) înfăptuită de Tatăl se găsește în: *The New Testament In The Original Greek Byzantine Textform*, Maurice A. Robinson & William G. Pierpont, 2005; *Greek New Testament: Textus Receptus* (F. H. A. Scrivener), 1894, *The Greek New Testament: Textus Receptus (Stephanus) 1550*. Variantele ce exprimă întoarcerea actului de milostenie se găsesc în edițiile *Greek New Testament* edited by Eberhard Nestle published in 1904, *The New Testament in the Original Greek*, Westcott and Hort, 1881, *Novum Testamentum Graece*, editing C. Tischendorf 8th Edition, 1872. Bartolomeu merge după varianta de text: *The Greek New Testament* (1975) critical edition by Kurt Aland, Mattheew Black, Carlo M. Martini, Bruce M. Metzger and Allen Wirgren, UBS, 1975 (GNT 1975).

Luc. 10:21 Ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἠγαλλιάσατο τῷ Πνεύματι τῷ Ἁγίῳ καὶ εἶπεν Ἐξομολογοῦμαι σοι, Πάτερ, Κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις· ναί, ὁ Πατήρ, ὅτι οὕτως εὐδοκία ἐγένετο ἔμπροσθέν σου.

NTB 1648/ NT 1951: Întru aceeaia vreme raspunse Iisus, zise: *Laudă Ție* dau Părinte, Domnul cerului și al pământului, că ai ascuns acestea de mândri și de înțelepți și le-ai arătat porobocilor

B 1688/ BVB 1761/ BB 1795/ B 1914/ B 1936/ B 1938: *Mărturisesc-mă ție* Părinte Doamne al cerului și al pământului, că ai ascuns cesteia de cei înțelepți și pricepuți, și le-ai descoperit pre ele pruncilor.

B 1968/ B 1979/ B1982/ B 1988/ B 2008: *Te slăvesc pe Tine*, Părinte, Doamne al cerului și al pământului, căci ai ascuns acestea de cei înțelepți și pricepuți și le-ai descoperit pruncilor.

NT 1993: *Mulțumesc-Ți Ție*, Doamne al cerului și al pământului, că ai ascuns acestea de cei înțelepți și pricepuți și le-ai descoperit pruncilor.

Avem patru forme în limba română ce redau verbul ἐξομολογοῦμαι (format din *ek* și *homologeō*): verb la modul indicativ prezent, la persoana I, număr singular. Se traduce prin „a recunoaște”, „a fi de acord întru totul” sau prin „mărturisire”. În variantele românești avem sensuri diferite, precum, „laudă”, „mărturisire”, „slăvire”, „mulțumire”. Prin forma folosită de varianta Anania se reușește să se pună sensul cuvântului în concordanță cu contextul capitolului. Avem același explicație și pentru ourențele din Mat. 11:25.

Fap. 18:18 Ὁ δὲ Παῦλος ἔτι προσμείνας ἡμέρας ἰκανὰς τοῖς ἀσελοῖς ἀποταξάμενος ἐξέπλει εἰς τὴν Συρίαν, καὶ σὺν αὐτῷ Πρίσκιλλα καὶ Ἀκύλας, κειράμενος ἐν Κεγχρεαῖς τὴν κεφαλὴν, εἶχεν γὰρ εὐχήν.

B 1688: Iară Pavel, încă mai îngăduind zile câteva, despărțindu-să de frați, mearse pre apă la Siria, și împreună cu el Prischila și Acvila, tunzându-și capul în Chehrees, pentru că avea rugă.

BB 1795/ B 1914/ B 1936/ B 1938/ 1940/ NT 1951/ B 1979/ B 1979F/ 1983/ B1988/ B 2008: Iar Pavel, după ce a stat încă multe zile în Corint, și-a luat rămas bun de la frați și a plecat cu corabia în Siria, împreună cu Priscila și cu Acvila, care și-a tuns capul la Chenhrea, căci făcuse o făgăduință.

NT 1993: Iar Pavel, după ce a stat încă multe zile, și-a luat rămas-bun de la frați și a plecat cu corabia în Siria, împreună cu Priscila și cu Acvila, după ce și-a tuns capul la Chenhreea, căci făcuse o făgăduință.

Coerența textuală este în conformitate cu textul grecesc. Exemplele din edițiile mai vechi răspund diferit la câteva întrebări: cine și-a tuns capul? Răspunsul este: Acvila. Când și-a tuns capul? Nu ne este clar. Varianta B 1688 folosind gerunziul ne permite să înțelegem că Pavel și-a tuns capul, dar apoi reiese că Chenhreea e anterioară Siriei. Variantele de mijloc arată că Acvila și-a tuns capul mai înainte la Chenhreea. Varianta „Anania” ne tâlcuiește textul grecesc: Sfântul Pavel și-a tuns capul la Chenhreea. Făgăduința reprezintă votul de naziere a Sf. Pavel, înfăptuit prin tăierea părului, argumentat și prin locul de la Fap. 21:24.

Marc. 9:16 Καὶ ἐπηρώτησεν τοὺς γραμματεῖς, Τί συζητεῖτε πρὸς αὐτούς;

B 1688: Și întreabă pre cărturari: Ce vă priciți întru voi?

BVB/ BB 1795/ B1914 – toate edițiile până în 2008: Și Iisus a întrebat pe cărturari: Ce vă sfădiți între voi?

NT 1993: Și El i-a întrebat pe cărturari: Despre ce vă luați la întrebări cu ei?”

Biblia Anania spulberă multe neînțelegeri pe marginea textului. Nu îl lasă pe cititor cu anumite goluri asupra relatărilor biblice. În Marc. 9:16 găsim lipsă de claritate textuală ce poate conduce spre anumite întrebări: aposolii erau certăreți? Din versetul „Și Iisus a întrebat pe cărturari: Ce vă sfădiți între voi?”, pe de o parte se poate înțelege că Iisus îi întreabă pe cărturari de ce se sfădesc între ei și, pe de altă parte, se poate înțelege că Iisus se adresează către cărturari întrebându-i de ce se ceartă cu apostolii. Verbul συζητέω se traduce prin „împreună exprimare”, o „căutare prin discuție”. Termenul arată mai mult o discuție ce lămurește anumite principii, pe când sfada reprezintă o ceartă. Anania propune exprimarea unei dezbateri, nu a unui scandal; asemenea acționează și în Mar. 9:14, 15.

La nivelul lexicului avem foarte multe exemple ce vădesc abilitatea traducătorului de stăpânire a cuvintelor. Înaltul Bartolomeu operează disocierile semantice, spre exemplu, „să plinească” duce la „a (se) plini”, „a (se) împlini” (Mat. 5:17); „răsplată” – „plată”, „răsplată”, „recompensă” (Mat. 6:2); „le plinește” – „le împlinește”, „le practică”; „a scandaliza” cu „cangrenă”, „contrazicere” cu „discuție”, pentru „bolduri” „șepușă” (Fapte 9:5). Folosește neologisme, pentru „știința cea dinainte”

alege „preștiință” (Fapte 3:5), „generații”, (Efes. 3:5), „asasin” (1Tim 1:9), „trădător” (2Tim 3:4).

Totodată, cuvintele folosite de către Înalțul Bartolomeu sunt atent studiate pentru înțelegerea contemporanilor săi. Spre exemplificare, în NTB, BVB 1761 1648, B 1914, în Luc. 5:7 se folosește termenul „soților”, în B 1936, B 1938 și NT 1951 se găsește termenul „tovarăș” pentru adjectivul grecesc μετόχοις. În caietele de lucru se menționează că acești termeni sunt compromiși din cauza sistemului comunist din România, de aceea schimbă traducerea: „Și le-au făcut semn *fărtașilor*⁵ lor din cealaltă luntre să vină să le ajute”. Deci, traducătorul nu face abstracție de epoca istorică în care trăiește, ci o înțelege foarte bine.

Găsim o atenție deosebită pentru erorile de gramatică: „să treacă cămila” este revizuit cu „să treacă o cămilă”, iar lovirea consoanelor este atent îndreptată; „i-a luat noaptea” cu „în vremea nopții”. Coerența textului este afirmată de către mulți cititori ce preferă această variantă; de exemplu, în loc de „a început să propovăduiască multe și să răspândească cuvântul” găsim „a început să spună multe-n gura mare și să răspândească vorba” (Marc. 1:45).

Traducătorul are marea abilitatea de a transpune cititorul în acțiune, îi permite să vizualizeze momentul biblic. De exemplu, întâlnirea lui Iisus cu tânărul bogat este relatată în edițiile biblice prin descrierea cadrului, prin „a privit” spre el cu „drag”/ „dragoste”. Varianta Anania formulează cu ajutorul B 1688: „câtând spre el, îl îndrăgi”, care traduce termenul grecesc ἐμβλέπω, prin „a fixa ochii”, „a privi cu luare aminte”; rezultă: „Iar Iisus, câtând la el cu luare-aminte, l-a îndrăgit și i-a zis: «Un lucru îți mai lipsește: Du-te, vinde tot ce ai și dă-le săracilor și vei avea comoară în cer; și apoi, luând crucea, vino și-Mi urmează Mie»”. Cititorul parcă este și el prezent în această întâlnire și gustă savoarea momentului detaliu cu detaliu; acesta cred că era scopul traducerii. Găsim multe exemple de acest fel: Mat. 28:1, 27, 57.

Limba română este foarte bogată. De aceea, Bartolomeu profită pentru a schimba textul biblic. Sintagma „dacă sarea se va strica” folosită de toate edițiile este schimbată prin „dacă sarea-și va pierde gustul, cu ce se va săra?” (Mat. 5:14). O altă variantă propusă de el, dar pe care nu o folosește în acest caz, este prin utilizarea cuvântului explicit „fadă”.

La nivelul sintaxei, în Noul Testament din Biblia Anania găsim numeroase exemple ce restructurează frazele în comparație cu edițiile românești care urmau topica grecească. Astfel, multe variante vechi de text biblic nu sunt de înțeles pentru unii cititori. Înalțul Bartolomeu admite că a întâlnit multe „cadențe greoaie, sensuri obscure, distanțe mari între predicat și complement, propoziții subordonate și intrasubordonate” (Bartolomeu A, 2001, 99).

⁵ Înțelesul de frătat (frate + sufixul -at) exprimă un prieten nedespărțit sau frate de cruce. Ce e asta, citat din Anania? Sau e fraza lui? Că e incoerentă.

Spre exemplificare: Luc. 1:20 „Și iată vei fi mut și nu vei putea să vorbești până în ziua când vor fi acestea, pentru că n-ai crezut în cuvintele mele, care se vor împlini la timpul lor” se reconstruiește prin așezarea mai întâi a motivării și apoi a sancțiunii: „Și pentru că n-ai crezut în cuvintele mele, care se vor plini la vremea lor, iată vei fi mut și nu vei putea vorbi până'n ziua când vor fi acestea”. Un alt exemplu vicios îl găsim în Gal. 1:6 „Mă mir că așa degrabă treceți de la cel ce v-a chemat pe voi, prin harul lui Hristos, la altă Evanghelie” ce ar exprima faptul că harul lui Hristos i-a trecut pe galateni la o altă evanghelie, pe când sensul textului grecesc este tradus de Anania prin „Sunt uimit că de la Cel ce v'a chemat prin harul lui Hristos, voi treceți atât de repede la altă evanghelie”. Alte exemple: Marc. 16:18, Mat. 28, 1; Ioan 7:38; 12, 40; 14, 29; Fapte 3:16; 18, 5, 18,18, 18, 27; 22:4, Rom. 3, 25-26; 8:10; 1 Cor. 2:1; 21:3; 4:14, 38; 2 Cor. 2:9; 2 Tes. 4:1; Evr. 5:12; 1 Petr. 3:7; etc.

Avem multe elemente de noutate în varianta Anania, căci traducătorul își asumă noi variante de traducere după ce analizează edițiile vechi românești și construiește variante unice. Un traducător de multe ori este criticat pentru că schimbă textul sau structura frazei. Credem că, dacă textul nu este îndreptat, peste veacuri, urmașii pot avea schimbări majore de înțelegere a doctrinei.

Ioan 1:1 Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ λόγος.

NTB 1648: De început era Cuvântul, și Cuvântul, și Cuvântul acela era la Dumnezeu, și Dumnezeu era Cuvântul acela.

B 1688: De-nceput era Cuvântul și Cuvântul era cătră Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul.

BVB 1761/ BB 1795: „Întru început era Cuvântul, și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul.”

B 1914/ B 1936/ B 1938/ NT 1951/ B 1968/ B 1979/ B1982/ B 1988/ B 2008: „La început eră Cuvântul și Cuvântul eră la Dumnezeu și Dumnezeu eră Cuvântul.”

NT 1993: Întru'nceput era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Cuvântul Dumnezeu era.

În *Caietele de lucru*, Înalțul Bartolomeu Anania notează că forma sa „întru'nceput” se folosește pentru prima oară în tradiția românească. Din exemplul de mai sus, reiese că BVB 1761 și BB 1795 au avut această formulare, de aici, putem observa că varianta Anania că nu a consultat acest două ediții de Biblie. În primul verset din pologul iohanic, prepoziția ἐν traduce relația Logosului cu eternitatea și arată că Fiul este Dumnezeu, a doua persoană a Treimii. Se surprinde învățătura de perihoreză treimică și identitate personală a Treimii. Nu există loc de interpretări: Cuvântul Dumnezeu era. Nu este primul loc în care prepoziția ἐν este tradusă prin „întru”: „întru aceasta vor cunoaște toți că sunteți ucenicii Mei” (Mat. 13:35; „Întru aceasta a fost slăvit Tatăl Meu, ca să aduceți roadă multă și să vă faceți ucenici ai Mei” (Mat.

15:8). Pe lângă aceasta, conform *Caietelor de lucru*, Bartolomeu Anania ține seamă de explicațiile de ordin filologic și teologic ale lui Constantin Noica despre „întru”. Tot în cazul prologului ioanic, în versetul 9, edițiile NT 1944/ B 1968/ B 1979/ B1982/ B 1988/ B 2008 formulează „Cuvântul era Lumina cea adevărată care luminează pe tot omul, care vine în lume”, pe când în textul grecesc și în restul de variante biblice consultate, nu găsim cuvântul „Logos”. Bartolomeu îndreaptă textul prin întoarcerea la sursă „Lumina era cea adevărată, Care, venind în lume, luminează pe tot omul” (Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον, ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον).

În cazul Rugăciunii „Tatăl nostru” (cap. 6), Bartolomeu optează pentru versetul 11 (Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον) pentru forma de „Pâinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă astăzi”, pe când variantele BVB 1761/ B 1914/ B 1938/ NT 1951/ B 1968/ B 1975/ B1982/ B 1988/ B 1988/ B 2008 utilizează forma „cea spre ființă”. Argumentează printr-o notă de subsol explicativă că: „hrana noastră zilnică I-o datorăm în primul rând lui Dumnezeu, și de la El se cade s’o cerem. «Cea spre ființă», expresie folosită în unele versiuni, nu traduce exact cuvântul original, dar nici nu constituie o erezie; Sfinții Părinți i-au imprimat și o dimensiune duhovnicească, euharistică.”

Un alt exemplu de noutate adus de către Bartolomeu este utilizarea în Mat. 6:11 (ἀλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ) a formei „ci ne izbăvește de *Cel Rău*”. Este singurul loc din Sfintele Scripturi în care găsim inițiala cu majuscule în privința numirii „Cel Rău”. Înalțul Bartolomeu, procedează în acest fel din pricina faptului că sunt creștini care sunt tentați să nu creadă în diavol ca persoană, ci numai în rău ca principiu, de aceea, *Cel Rău* trebuie grafiat ca persoană iar nu ca principiu (Bartolomeu 2001, 100). În Rugăciunea *Tatăl nostru* ne rugăm la Dumnezeu să ne mântuiască de *Cel Rău* (adică de Diavol), și nu de omul rău. În cazul omului rău nu se folosește majusculă: „Eu însă vă spun vouă: Nu vă împotriviți celui rău; iar cui te lovește peste obrazul drept, întoarce-i și pe celălalt” (Mat. 5:39). Asemenea și în cazul vrăjmașului om: „Iar Eu zic vouă: Iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvântați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă vatămă și vă prigonesc” (Mat. 5:44). Așa cum se scriu Belzebut și Mamona, cu majusculă, aceasta se utilizează și pentru „Cel Rău” (Mat. 13:19; Mat. 13:38), „Ispititorul” („Și apropiindu-se Ispititorul, I-a zis: «Dacă ești tu Fiul lui Dumnezeu, zi ca pietrele acestea să se facă pâini»”. Mat. 4:3) și „Diavol” („Atunci Iisus i-a zis: Piei, Satano, căci scris este: «Domnului Dumnezeului tău să te închini și Lui singur să-I slujești” Mat. 4:10). În tot cazul, „scrierea numelor proprii cu majusculă este de dată recentă, istoria limbii arătând că această proprietate nu era întru totul specifică numelui propriu în secolele trecute” (Gînsac 2013, 108).

În multe rânduri, în *Caietele de lucru* ale Înalțului Bartolomeu găsim numeroase exemple ce laudă traducerea Biblii din anul 1688. Acesta afirmă pe marginea versetului 2Cor. 12:11: „o victorie a bătrânilor lui Șerban Cantacuzino!”, deoarece

au tradus excepțional textul grecesc. Bartolomeu analizează cuvintele grecești și laudă munca traducătorilor. Pe pagina analizei din Mat. 12:18, notează că „bătrânii din 1688 traducând gândind teologic”, iar în Mat. 17:9 se notează că traducerea B 1688 este una teologică cu „literalitate”.

Concluzii

Biblia Anania este o traducere românească veritabilă pentru creștinii din mileniul al III-lea al erei noastre. Versiunea Bibliei a stârnit discuții, dar fără o cercetare temeinică, de aceea este necesar un studiu amplu pentru a arăta calitatea ei, poate și unele scăpări, desigur, punctuale. Câteva concluzii se desprind din discuția de mai sus:

a. Sursele folosite de către Bartolomeu, menționate în începutul prefeței *Noului Testament*, nu sunt aceleași cu cele folosite în realitate. El își lărgeste câmpul de raportare. Se adaugă ca surse biblice Noul Testament de la Bălgrad 1648, Biblia de la 1943, Biblia de la 1975 și ca materiale pentru facilitarea traducerii: *Westcott and Hort Greek New Testament* (1881), *With Morphology, The Gospel of Mark* by Robert G. Bratcher and Eugene A. Nida, United Bible Societies, 1993. Ediția de text grecesc folosită este *The Greek New Testament*, 1975, critical edition by Kurt Aland, Matthew Black, Carlo M. Martini, Bruce M. Metzger and Allen Wirgren, UBS, 1975, iar traducerea se realizează cu ajutorul dicționarului *Dictionnaire Grec-Français-Bailly*.

b. Potrivit consemnărilor realizate în *Caietele de lucru* ale Mitropolitului Bartolomeu, principalele surse biblice românești folosite sunt: Biblia de la 1688, Noul Testament 1979 de la București revizuit de pr. Dumitru Fecioru și apoi Biblia de la 1914. Sursele secundare sunt B 1936, B 1938, B 1968, B 1979, iar edițiile trecute cu vederea sunt BVB 1761 și BB 1795.

c. Bartolomeu Anania reconectează textul Sfintei Scripturi la tradiția veche românească biblică, reparând punctul de cotitură ce s-a produs odată cu B 1936, care a impus un amestec de surse. Tradiția veche românească de traducere a Sfintei Scripturi este continuată de Bartolomeu Anania cu succes în epoca modernă.

d. Reușita de excepție a variantei Anania se datorează, în primul rând, traducerii fidele față de textul grecesc, respectând topica limbii române, pe când variantele anterioare urmează topica originalului grecesc.

e. Se impune prin coerență și expresivitatea textuală, aducând textul scripturistic la maturitatea limbii române actuale.

f. Bartolomeu Anania nu doar îndreaptă textul vechi, ci repară traducerile forțate literal și dogmatic și revizuieste erorile trecute de la o ediție la alta a Noului Testament.

Bibliografie

A. Izvoare și lucrări de referință

- B 1688 = *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură ale cei vechi și ale cei noao leage toate care s-au tălmăcit dupre limba elinească spre înțelegerea limbii rumânești cu porunca preabunului creștin și luminatului domn Ioan Șarban Cantacuzino Basarabă Voierodă.* [...], București, 1688.
- BB 1795 = *Biblia, adecă Dumnezeiasca Scriptură a Legii Vechi și a ceii Noao*, traducere realizată de Samuil Micu, 1795.
- B 1914 = *Biblia, adică Dumnezeasca Scriptură a Legii Vechi și a celei Nouă*, tipărită în zilele majestății sale Carol I (...). Ediția Sfintului Sinod, București, 1914.
- B 1936 = *Sfînta Scriptură*, tradusă după textul grecesc al Septuagintei, confruntat cu cel ebraic. În vremea domniei Majestății sale Carol II, regele românilor, din îndemnul și cu purtarea de grijă a înalt prea sfințitului dr. Miron Cristea, patriarhul României, cu aprobarea Sfintului Sinod, București, Tipografia cărților bisericești, 1936.
- B 1938 = *Biblia, adică Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului și a Noului Testament*, tradusă după textele originalelor ebraice și grecești de preoții profesori Vasile Radu și Gala Galaction din înalta inițiativă a Majestății sale regelui Carol II, București, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, 1938.
- B 1944 = *Biblia sau Sfînta Scriptură*, (traducere realizată în mare parte de Nicodim Munteanu) cu aprobarea Sfintului Sinod, București, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1944.
- B 1968 = *Biblia sau Sfînta Scriptură*, tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Justinian, patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, ediție revizuită de pr. Ioan Gagi, prof. Teodor M. Popescu, și prof. Dumitru Radu, cu aprobarea Sfintului Sinod, București, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1968.
- B 1975 = *Biblia sau Sfînta Scriptură*, tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Justinian, patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, revizuirii de traduceri realizate de pr. Ioan Gagi, cu aprobarea Sfintului Sinod, București, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1975.
- B 1982 = *Biblia sau Sfînta Scriptură*, tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Iustin Moiescu, patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, din care s-a copiat Noul Testament din 1979 cu text revizuit de pr. prof. Constantin Cornișescu, pr. Ioan Mircea, pr. prof. Nicolae Petrescu, și pr. prof. Dumitru Radu, cu aprobarea Sfintului Sinod, București, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1982.
- B 1988 = *Biblia, adecă Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului și Noului Testament. Tipărită întâia oară la 1688 în timpul lui Șerban Vodă Cantacuzino, Domnul Țării Românești.* Retipărită după 300 de ani în facsimil și transcriere, cu aprobarea Sfintului Sinod și cu binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, București, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1988.
- B 1990 = *Biblia sau Sfînta Scriptură*, tipărită (...) cu aprobarea Sfintului Sinod, București, 1990.
- B 2001 = *Biblia sau Sfînta Scriptură*, versiune diortosită după Septuaginta, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2001.

- B 2008 = *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, București, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2008.
- B 2018 = *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2018.
- B 2019 = *Biblia sau Sfânta Scriptură*, ediție omagială 100 de ani de la Marea Unire, tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2019.
- BVB 1671 = *Biblia Vulgata, Blaj*, 1760-1761 [versiune manuscrisă elaborată de un colectiv de cărturari greco-catolici, sub conducerea episcopului Petru Pavel Aaron], Cuvînt înainte de acad. Eugen Simion, Editura Academiei Române, vol. I-V, București, 2005.
- NT 1951 = *Noul Testament al Domnului nostru Iisus Hristos*, tipărit cu aprobarea Sfântului Sinod și binecuvântarea I.P.S. Justinian Patriarhul României, București, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1951.
- NTB 1648 = *Noul Testament sau Împăcarea cu Leagea noao a lui Iisus Hristos Domnului nostru. Izvodit cu mare socotință, den izvod grecescu și slovenescu pre limbă rumânească*, Bălgrad, 1648.
- NT 1993 = *Noul Testament*, versiune revizuită, redactată și comentată de Bartolomeu Valeriu Anania sprijinit de numeroase alte osteneli, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1993.

B. Literatură secundară

- Bartolomeu, Arhiepiscopul, „Sfânta Scriptură în limba română”, Interviu cu Arhiepiscopul Bartolomeu consemnat de Costion Nicolescu, în „Alfa și Omega”, supliment la „Cotidianul”, 21 ianuarie 1994; în *Logos* (Arhiepiscopului Bartolomeu al Clujului la împlinirea vârstei de 80 de ani), ediție îngrijită de arhid. Ștefan Iloaic, Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 2001.
- Bălan-Mihailovici, Aurelia, *Noul Testament în Versiunea Bartolomeu Valeriu Anania*, „Studii Teologice”, an XXXVII, nr. 4-6, 1995.
- Biblia Sacra Vulgata*, vol. VII, ediție bilingvă îngrijită de Adrian Muraru și Wilhelm Tauwinkl, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, București și Editura Humanitas, 2015.
- Biblia, adică Dumnezeuiasca Scriptură* (...), tipărită (...) cu binecuvîntarea excelenței sale, prea sfințitului Dōmn Andreiu, Baron de Șaguna, Sibiiu, 1856-1858.
- Bîgiu, Lucian Vasile, *Diortosirea Sfintei Scripturi de către Î.P.S. Bartolomeu Anania*, „Receptarea Sfintei Scripturi: între filologie, hermeneutică și traductologie”, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2010, 22-36.
- Chirilă, Ioan, *Arhiepiscopul Bartolomeu, un om cuprind prin tâlcuire în dulceața și lumina Revelației*, „Logos”, 111-122.
- Gînsac, Ana-Maria, *Teonimie românească: concept, metodă, probleme*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2013.
- Mihoc, Vasile, *Labor amoris. Sfânta Scriptură în Versiunea Bartolomeu Valeriu Anania*, „Logos”, 102-107.

- Munteanu, Eugen, *Între diortosire, prelucrare și editare critică. Principiile filologice ale valorificării vechilor texte bisericesti* (rezumat), Simpozionul Internațional „Local și Universal în Ortodoxia românească. Credință - Unitate – Identitate”, Iași, 9-11 mai, 2018, <https://simpozionstaniloae.ro/lucrare/intre-diortosire-prelucrare-si-editare-critica-principiile-filologice-ale-valorificarii>
- Munteanu, Eugen, *Tradiția biblică românească. O prezentare sintetică*, „Anuarul de lingvistică și istorie literară”, tomul . LII/ 2012, București, Editura Academiei Române, 2013..
- Neaga, Nicolae, *Cartea Profetului Ieremia*, „Logos...”,123-124.
- Nida, Eugene/ Taber, Charles R., *The theory and practice of translation*, Leiden, Brill, 1982.
- Tofană, Stelian, *Ierahul Bartolomeu Valeriu Anania – biblist*, „Logos...”, 123-129.